

RUSISTIKA

Literárněvědná rusistika se formuje na filosofické fakultě jako samostatné pracoviště i jako specializovaný vědní obor de facto teprve po druhé světové válce, i když její počátky se utvářejí již v období meziválečném.

Vznik ruského oddělení při slovanském semináři je spjat s příchodem bývalého profesora oděské university S. G. *Vilinského* (1876–1950) na filosofickou fakultu v r. 1923. Na ustavení tohoto oddělení mají zásluhu profesori Václav Vondrák a Stanislav Souček. Ač byl Vilinskij svým vzděláním badatel spíše jazykovědného zaměření, věnoval pozornost literárněvědné problematice, zejména medievalistice (Žitije Vasilija Novago v ruské literatuře, 1911–13, Poslanije starca Artemija XVI. věka, 1906, aj.), později pak i ruské literatuře 18. a 19. století (O literaturnoj dejatelnosti M. E. Saltykova-Šcedrina, 1928, studie o I. S. Turgeněvi, 1935, aj.) a přelomu 19. a 20. století.

Ve dvacátých a třicátých letech byla literárněvědná rusistika pěstována jenom v širším rámci slovanské filologie. Zejména *Frank Wollman* (1888–1969), působící na filosofické fakultě brněnské university od r. 1928, zasahoval svým širokým záběrem i oblast ruské literatury (Puškinova cesta k baladické dramatice, 1937), hlavně ve svém synteticky pojatém díle Slovesnost Slovanů (1928), postihujícím mezislovanské literární vztahy a souvislosti a zařazujícím literatury slovanské do kontextu literatury světové. V tomto díle základního významu i v řadě literárněhistorických a teoreticky pojatých studií (Dramatika slovanského jihu, 1930; K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské, 1936; Problémy srovnávacího studia literatur slovanských a lidového podání a Eidografická metoda, in: These I. sjezdu slovanských filologů, Praha 1929; Věda o slovesnosti, SaS 1935) propracovával Wollman metodologii historicko-srovnávacího bádání; tím, že akcentoval typologicko-strukturální přístup v analýze tvaroslovné stránky uměleckého díla („eidografie“) a historicko-komparatistického principu, vytvářel Wollman základy osobité literárněvědné školy.

Také příchod *Romana Osipoviče Jakobsona* (*1896) do Brna v r. 1933 (docent od r. 1933, profesor od r. 1937, přednášel do r. 1939) přispěl k tomu, že se rusistika na filosofické fakultě dále formovala jako specializovaný vědní obor. Jakobsonův vědecký záběr přesahoval hranice lingvistických bádání, zasahoval i problémy literárněvědné a pomezí (kulturně historické, teorie překladu, versologie aj.). V duchu učení Pražského lingvistického kroužku zdůrazňoval Jakobson analýzu umělecké struktury i v oblasti literárněvědné. Své pojetí synchronního zkoumání literárních struktur demonstroval na české i ruské literatuře (Co je poesie?, 1933; Kontury Glejtu [Pasternakova], 1935; Socha v symbolice Puškinově, 1937). Jakobsonovo působení bylo přefato nacistickou okupací, před níž unikl přes Dánsko a Švédsko do USA.

Nové výhledy ve vývoji literární rusistiky se rýsovaly i s příchodem významného marxistického estetika *Bedřicha Václavka* (1897–1943) v r. 1939, který projevoval ve svých publicistických i sociologicky orientovaných marxistických statích z oboru literární kritiky soustavný zájem o literární dění v SSSR. V důsledku fašistické okupace, Václavkova zatčení a skonu v koncentračním táboře v Osvětimi zůstala tato možnost nerealizována.

Slibný vývoj vědeckého bádání v oblasti literárněvědné rusistiky byl násilně přerušen v listopadu 1939 uzavřením českých vysokých škol nacistickými okupanty.

Po druhé světové válce vznikly v důsledku nové situace všechny předpoklady pro plodný rozvoj rusistiky jako samostatného vědecko-pedagogického oboru. Do slovanského semináře byl přijat r. 1950 Jaroslav Burian na místo asistenta se zaměřením na ruskou literaturu. V souvislosti s novým zákonem o vysokých školách a s reorganizací slovanského semináře vzniká r. 1951 samostatná katedra rusistiky i literární vědy jako nová organizační jednotka pedagogické a vědecké práce. Vedoucím katedry rusistiky se stal prof. Frank Wollman, tajemníkem byl Ladislav Šwirk; členy katedry působícími v oblasti staré ruské, klasické i sovětské literatury byli Marie Koutná (* 1902, od r. 1951) a poté postupně Jaroslav Mandát (* 1924, od r. 1952), Miroslav Mikulášek (* 1930, od r. 1953), Danuše Kšicová (* 1932, od r. 1956), Jaroslav Burian (* 1922, od r. 1956). Externě spolupracoval s katedrou v letech 1945–1958 přednáškami ze sovětské literatury dr. Josef Jirásek (1884–1971), autor Sovětské literatury ruské (1937) a řady materiálůvých, pozitivisticky pojatých literárněhistorických prací: Rusko a my (1945–1946), Přehledné dějiny ruské literatury (1945–1946), a tehdejší docent Artur Závodský (* 1912), obírající se problematikou literární teorie a metodologií sovětské literární vědy.

Prvním úkolem mladého pracoviště, které se zprvu soustředilo převážně na činnost pedagogickou a popularizační, byla příprava vědeckého dorostu. Ve svých aspirantských seminářích vychoval Frank Wollman v letech 1953–1960 řadu vědeckých pracovníků zabývajících se rusistikou a mezislovanskými literárními vztahy (Jaroslav Mandát, Bohuslav Beneš, Miroslav Mikulášek, Danuše Kšicová, Anton Popovič, Viktor Kudělka a Jana Jelínková-Poláková).

Po odchodu prof. Wollmana do důchodu v r. 1959 stál v čele katedry rusistiky lingvista prof. Bořivoj Novák (* 1906). V roce 1965 se literárněvědná sekce katedry osamostatnila a vznikla katedra ruské a sovětské literatury (vedoucí doc. Jaroslav Burian).

Tiha literárněvědného bádání spočívala po r. 1945 na Franku Wollmanovi. V práci představitelů staršího pokolení rusistických pracovníků, kteří působili vědecko-pedagogicky v prvním desetiletí existence katedry (Marie Koutná, Josef Jirásek), pokračuje mladá generace rusistů, která se formovala vědecky v průběhu padesátých a šedesátých let. Tato nová generace, vyrůstající z wollmanovské školy i koncepce, šla zprvu cestou materiálůvých stykových sond přispívajících k dějinám slavistiky a mezislovanských literárních vztahů (Danuše Kšicová, Jaroslav Mandát) a literárněhistorických prací s důrazem na hledání žánrových souvislostí. Společensko-politické i umělecké zvláštnosti díla Maxima Gorkého zkoumala kandidátská disertace Jaroslava Buriana *Zižň Klíma Samgina M. Gor'kogo* (rukopis, Moskva 1955); na brněnskou wollmanovskou teatrologickou tradici navázala kniha Miroslava Mikuláška *Puti razvitiija sovjetskoi komedii 1925–1934 gg.* (1962), představující dodnes nejpodrobnější zpracování tohoto druhu sovětské dramatiky. Literárně historiograficky byl pojat první díl studie Jaroslava Mandáta *Lidová pohádka v ruském vývoji literárním* – období předpuškinské (1960), která zkoumala problematiku literárně folklórních vztahů. K těmto pracím se postupně řadily literárněhistorické a historicko-biografické studie starších pracovníků katedry (Mečislav Krhoun, *Básnické dílo J. Feďkovyče*, rukopis, Brno 1965; Marie Koutná, *A. Kantěmir*, rukopis, Brno 1958).

Badatelský profil kolektivu pracovníků katedry se však vyhraňuje zejména až v druhé polovině šedesátých let. Vedle literárněhistorických, materiálůvých

a heuristických kontaktologických a recepčních studií se postupně prosazuje i hlubší navázání na wollmanovskou slavistickou tradici a jeho eidologickou komparatistickou koncepci. V souvislosti s fakultním vědeckým úkolem Historická a teoretická problematika literárních druhů a žánrů (řešitel M. Mikulášek), inspirovaným tematickými podněty Franka Wollmana, zaměřují se práce členů katedry k hlubší tvaroslovné analýze na bázi srovnávacího metodologického postupu.

Monografie Miroslava Mikuláška Majakovskij – dramaturg (rukopis, Brno 1972) je žánrově a strukturně typologickou komparatistickou sondou ideových a tvarových tendencí ruské, sovětské i evropské satirické dramatiky 19. a prvních desetiletí 20. století. Problematicke vývoje ruského a slovanského moderního dramatu 20. století je věnována nejnovější studie Miroslava Mikuláška Žánrové proměny a neoromantické tendence předrevolučního moderního ruského dramatu (in: Československé přednášky na VII. mezinárodním sjezdu slavistů ve Varšavě).

Habilitační práce Jaroslava Buriana Románová díla Maxima Gorkého (rukopis, Brno 1965), syntetizující stavební postupy gorkovské románové prózy, i jeho studie o sovětském románu (Zametki ob istokach sovetского romana i jeho problematika posle Oktjabrja 1917 g., SPFFBU D 1967; Razvitije ruskogo sovetского romana, SPFFBU D 1968), v nichž je analyzována tvaroslovná stránka románové formy, je příspěvkem k teorii sovětského románu a románu jako druhu vůbec.

Poetice ruského románu 19. století věnuje badatelskou pozornost ve svém nejnovějším výzkumu i Jaroslav Mandát.

Žánrovou problematiku ruské poémy 19. století a ukrajinské poémy 18. a 19. století v srovnávacím aspektu zpracovává Danuše Kšicová (studie Ruská poéma za romantismu ve vztahu k národním literaturám, 1972).

Srovnávací metoda v oblasti binárních mezislovanských literárních vztahů, spojená s analýzou uměleckých textů, našla uplatnění v pracích Vlasty Vlašínové (České překlady Ščedrinova díla, rukopis, Brno 1963; Česká cesta k pochopení Korolenkova literárního odkazu, rukopis, Brno 1968), Danuše Kšicové (František Táborský v kontextu česko-ruských literárních vztahů, rukopis, Brno 1967) a Jaroslava Mandáta (Učitel Josef Koněrza – buditel českého lidu, 1967).

Vzájemné žánrové vztahy ruské literatury a ústní slovesnosti, inkorporované Wollmanem do struktur národní literatury, zkoumá vedle Jaroslava Mandáta (Lidová pohádka v ruském vývoji literárním, 1960; Knižní prameny ruských lidových pohádek, ČL 1968) i Jana Jelínková (žánrovému zkoumání ruské pohádky v kontextu slovanském věnovala studii O vývoji dualistických národních pohádek Slovanů, 1965).

K dalším badatelským tematickým okruhům literárněvědných rusistů patří zájem o metodologické otázky (Jaroslav Burian), o dějiny ruské folkloristiky (Jaroslav Mandát), o vývoj východoslovanské literární vědy (Mečislav Krhoun), o archivní výzkum epistolárního dědictví v oblasti mezislovanských vztahů (Jaroslav Mandát, Danuše Kšicová), o divadlo a teorii satiry (Miroslav Mikulášek) a také o metodiku vyučování literatuře (Mečislav Krhoun). Z kolektivních prací katedry ruské a sovětské literatury je nutno připomenout skripta Malý slovník ruských spisovatelů 18. a 19. století (Vlasta Vlašínová, Mečislav Krhoun).

Kolektivní vědeckovýzkumná činnost členů katedry se projevila nejen v práci

na vědeckých plánech Historická a teoretická problematika literárních druhů a žánrů a Literatura a revoluce, ale i v uspořádání vědeckých konferencí s celostátní účastí: Padesát let sovětské literatury (1967) a ke 150. výročí N. A. Někrasova (1971).

Rusisté filosofické fakulty navazovali na vědecké i pracovní styky s jinými vysokými školami a odbornými pracovišti doma i v zahraničí (např. přednáškové působení Miroslava Mikuláška na katedře dějin a teorie divadla filosofické fakulty University Karlovy v Praze v letech 1966/1967, 1970/1972 a na univerzitě v Greifswaldu ve školním roce 1965/1966; přednášky ze sovětské literatury Jaroslava Buriana na pedagogické fakultě v Ostravě ve školním roce 1971/1972, dále spolupráce s Bibliografií slavů ČSAV, přednášky pro Literárněvědnou společnost při ČSAV, pro rozhlas, pro Socialistickou společnost pro vědu, kulturu a politiku aj.). Aktivita brněnského rusistického pracoviště se projevila i spoluprací v redakčních radách odborných časopisů (Slavia, Československá rusistika, Ruský jazyk, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university), členstvím v Českém komitétu slavistů (Miroslav Mikulášek), účastí na celostátních a mezinárodních konferencích a sympoziích (Konference ke 150. výročí T. H. Ševčenka, Prešov 1964; symposium Sovětská avantgarda, Bratislava 1967; symposium Říjen a ukrajinská kultura, Prešov 1967; konference Sovětská literatura, Jena, 1967; konference o díle M. Gorkého, Praha 1968; symposium ke 100. narozeninám Maxima Gorkého, Berlín 1968; konference ke 150. výročí N. A. Někrasova, Leningrad 1971; VI. sjezd slavistů, Praha 1968 aj.).

Spojení se zahraničními ústavy a vědeckými pracovišti se uskutečňovalo jednak příspěvky v zahraničních tiskových orgánech (Zeitschrift für Slawistik, Welt und Wirkung, Učenyje zapiski Tartuskogo universiteta, Zagadnienija rodzajów literackich, Babel, Russkaja literatura, Slavjanskaja filologija — Sofija, Vestnik vysšej školy aj.), jednak stážemi a družebními styky (v NDR, RSR, RSFSR, USSR).

*Jaroslav Burian
Miroslav Mikulášek*